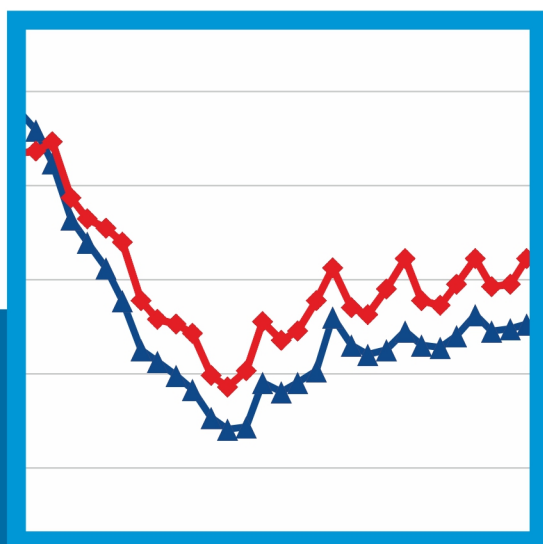

LESZEK KUCHARSKI

Bezrobocie równowagi w Polsce

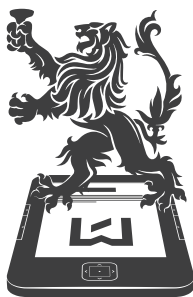
**Ujęcie teoretyczne
i empiryczne**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

LESZEK KUCHARSKI

Bezrobocie równowagi w Polsce

WYDAWNICTWO
UNIERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

LESZEK KUCHARSKI

Bezrobocie równowagi w Polsce

**Ujęcie teoretyczne
i empiryczne**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2014

Leszek Kucharski – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Instytut Ekonomii, Katedra Makroekonomii, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43
e-mail: lekuchar@uni.lodz.pl

RECENZENT

Wacław Jarmołowicz

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁA

Barbara Grzejszczak

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, 2014

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06444.13.0.H

ISBN (wersja drukowana) 978-83-7969-108-1
ISBN (ebook) 978-83-7969-194-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Bezrobocie równowagi oraz jego determinanty – ujęcie teoretyczne	11
1.1. Bezrobocie równowagi jako jeden z typów bezrobocia	12
1.2. Teoria naturalnej stopy bezrobocia	19
1.2.1. Koncepcja E. S. Phelps'a	20
1.2.2. Koncepcja naturalnej stopy bezrobocia M. Friedmana	34
1.3. Teoria NAIRU	39
1.4. Teoria poszukiwań	51
1.5. Teoria bezrobocia równowagi Ch. A. Pissaridesa	56
1.6. Strukturalistyczna teoria bezrobocia E. S. Phelps'a	59
1.7. Teorie histerezy	64
1.8. Podsumowanie	72
Rozdział 2. Bezrobocie w Polsce w latach 1995–2012 i jego determinanty	75
2.1. Wprowadzenie	75
2.2. Tendencje zmian w poziomie i dynamice bezrobocia	77
2.3. Czas trwania bezrobocia	80
2.4. Zróżnicowanie stóp bezrobocia w wybranych grupach siły roboczej	85
2.5. Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia	87
2.6. Mobilność siły roboczej	93
2.7. Niedopasowania strukturalne	98
2.8. Podsumowanie	103
Rozdział 3. Metody pomiaru bezrobocia równowagi oraz wyniki oszacowań stóp bezrobocia NAIRU dla wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej	105
3.1. Metody pomiaru bezrobocia równowagi	105
3.1.1. Metody oparte na przepływach siły roboczej	106
3.1.2. Metody oparte na krzywej Phillipsa	116
3.1.3. Metody oparte na krzywej Beveridge'a	121
3.1.4. Metody oparte na szacunkach produkcji potencjalnej	123
3.2. Szacunki bezrobocia równowagi dla wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej	124
3.3. Podsumowanie	128
Rozdział 4. Oszacowania poziomu bezrobocia równowagi w Polsce	129
4.1. Przegląd opublikowanych wyników oszacowań poziomu bezrobocia równowagi w Polsce	129
4.2. Własne wyniki oszacowań stóp bezrobocia NAIRU w Polsce w oparciu o metody przepływów siły roboczej w latach 1993–2009	140
4.3. Własne wyniki oszacowań stóp bezrobocia NAIRU w oparciu o rozszerzoną krzywą Phillipsa	142

4.3.1. Model VAR	142
4.3.2. Wykorzystane dane statystyczne	144
4.3.3. Wyniki oszacowań NAIRU dla Polski	148
4.4. Podsumowanie	162
Aneks	163
Rozdział 5. Bezrobocie równowagi a polityka makroekonomiczna w Polsce	177
5.1. Wprowadzenie	177
5.2. Polityka pieniężna a bezrobocie równowagi	177
5.2.1. Pojęcie i miary restrykcyjności polityki pieniężnej	177
5.2.2. Charakter polityki pieniężnej a tendencje zmian bezrobocia równowagi w latach 1997–2011	182
5.3. Polityka fiskalna a bezrobocie równowagi	189
5.3.1. Pojęcie i miary restrykcyjności polityki fiskalnej	189
5.3.2. Stopień restrykcyjności polityki fiskalnej a bezrobocie równowagi	192
5.4. Podsumowanie	196
Zakończenie	197
Bibliografia	201
Spis tabel, wykresów i rysunków	209
Summary	213
Od Redakcji	215

Wstęp

Badania nad bezrobociem oraz jego typami mają w teorii ekonomii już dosyć długą tradycję. Już w czasach ekonomii klasycznej zwrócono uwagę na zjawisko nadmiaru ludności, wiążąc je z nadwyżką podaży pracy nad popytem na pracę. Dużą uwagę poświęcił problemowi bezrobocia Karol Marks. Bezrobocie określał on mianem „rezerwowej armii pracy” oraz „przeludnienia względnego”. Wyodrębnił następujące formy przeludnienia względnego: przeludnienie płynne, przeludnienie ukryte i przeludnienie chroniczne. Mechanizmy powstawania tych typów bezrobocia przypominają mechanizmy powstawania bezrobocia frykcyjnego, ukrytego oraz długookresowego. Ekonomści neoklasycyści zwracali uwagę, że przyczyną powstawania bezrobocia są ograniczenia w swobodnym działaniu mechanizmów rynkowych. Stosunkowo dużo uwagi poświęcił bezrobociu John Maynard Keynes, eksponując w swych analizach bezrobocie cykliczne. Pod koniec lat 60. XX w. została wysunięta koncepcja naturalnej stopy bezrobocia, która miała zasadnicze znaczenie dla idei bezrobocia równowagi. Ta koncepcja, Milтона Friedmana i Edmunda S. Phelps'a, stała się punktem wyjścia dla rozwoju badań nad bezrobociem równowagi.

Bezrobocie równowagi jest złożoną koncepcją teoretyczną mającą swoje rozwinięcie w szkołach głównego nurtu ekonomii. Koncepcje szeroko rozumianego bezrobocia równowagi zostały rozwinięte przez czołowych przedstawicieli szkoły monetarystycznej i nowej szkoły keynesowskiej. Wielkość bezrobocia równowagi jest bezpośrednio trudno mierzalna, dlatego powstaje problem oszacowania jego wielkości. Istnieje kilka sposobów szacowania wielkości bezrobocia równowagi, różniących się podstawami teoretycznymi i wykorzystywanymi formułami matematycznymi. Stosowanie różnych metod pomiaru powoduje, że ich efektem są często dosyć rozbieżne wyniki szacunków bezrobocia równowagi. Dokładność tych szacunków ma istotne znaczenie dla polityki makroekonomicznej, a w szczególności polityki pieniężnej. Im wyższy jest poziom bezrobocia równowagi, tym wyższe są koszty społeczne prowadzenia polityki antyinflacyjnej.

W literaturze ekonomicznej można spotkać różne terminy na określenie bezrobocia równowagi. Występują m.in. takie określenia, jak: NAIRU, czyli stopa bezrobocia nieprzyspieszająca inflacji; NAWRU, czyli stopa bezrobocia nieprzyspieszająca wzrostu płac oraz naturalna stopa bezrobocia, czyli stopa bezrobocia w warunkach równowagi na rynku pracy.

Do podjęcia problematyki bezrobocia równowagi skłoniły mnie następujące powody. Po pierwsze, poziom tego bezrobocia ma zasadnicze znaczenie dla polityki makroekonomicznej. Jeśli rośnie różnica między bezrobociem faktycznym a szeroko rozumianym bezrobociem równowagi, to wówczas wzrasta udział bezrobocia koniunkturalnego w bezrobociu ogółem. Stwarza to możliwość poluzowania polityki fiskalnej i pieniężnej. Po drugie, w dalszym ciągu niewiele jest opracowań w Polsce dotyczących bezrobocia równowagi. Po trzecie, poziom oraz struktura tego bezrobocia jest miernikiem sprawności funkcjonowania rynku pracy. Po czwarte, utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia równowagi w Polsce może wskazywać na zbyt niskie zainteresowanie inwestycjami w kapitał ludzki.

Teoretyczne analizy bezrobocia równowagi były podejmowane w Polsce m.in. przez: M. Sochę i U. Sztanderską (2000), E. Kwiatkowskiego (1988), (2002b), (2009), W. Jarmołowicza i B. Woźniak (2005), B. Woźniak (2008).

Problematyka dotycząca bezrobocia równowagi w Polsce jest stosunkowo rzadko podejmowana w badaniach empirycznych. Szacunki bezrobocia równowagi dla Polski podejmowane były m.in. przez takich ekonomistów, jak: M. Socha i U. Sztanderska (2000), E. Kwiatkowski, T. Tokarski, L. Kucharski (2002), J. Socha i W. Wojciechowski (2004), M. Góra (1998), G. Kuczyński i K. Strzała (2006), P. Krajewski (2006), K. B. Budnik (2006), R. Kelm (2009), L. Kucharski (2006), (2009), (2012), K. Leszkiewicz-Kędzior i W. Welfe (2012). Szacunki bezrobocia równowagi dla Polski i nowych krajów UE można także znaleźć w opracowaniu M. Camarero, J. L. Carrion-i-Silvestre oraz C. Tamarit (2005).

Głównym celem pracy jest określenie istoty, uwarunkowań i determinant bezrobocia równowagi oraz oszacowanie poziomu bezrobocia równowagi w polskiej gospodarce. Celem dodatkowym jest określenie znaczenia zmienności bezrobocia równowagi dla polityki makroekonomicznej. Oszacowania stóp szeroko rozumianego bezrobocia równowagi zostaną przeprowadzone w oparciu o metody przepływów siły roboczej oraz rozszerzoną krzywą Phillipsa.

Analizy pojęciowe i teoretyczne zostały oparte na publikacjach naukowych (artykułach i książkach) polskich i zagranicznych ekonomistów zajmujących się problematyką bezrobocia w ogóle, a bezrobocia równowagi w szczególności. Przedstawione zostaną teorie: M. Friedmana; E. S. Phelps'a; R. Layarda, S. Nickella i R. Jackmana oraz Ch. A. Pissaridesa.

W analizach empirycznych wykorzystywane są dane agregatowe o bezrobociu i przepływach osób na rynku pracy pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane jednostkowe z Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności. Zastosowane zostały również metody ekonometryczne. W celu oszacowania poziomu stopy bezrobocia NAIRU wykorzystano model wektorowo-autoregresyjny (VAR).

Książka składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym, oprócz zagadnień pojęciowych, przeprowadzono analizę krytyczną najważniejszych koncepcji bezrobocia równowagi, a mianowicie: teorii

naturalnej stopy bezrobocia E. S. Phelps'a oraz M. Friedmana, teorii NAIRU, teorii poszukiwań, teorii bezrobocia równowagi Ch. A. Pissaridesa, strukturalistycznej teorii bezrobocia E. S. Phelps'a oraz teorii histerezy. Pominięte zostały te współczesne teorie bezrobocia, których przedmiotem zainteresowania nie jest bezrobocie równowagi, takie jak np. teoria płacy efektywnej oraz teoria niepisanych kontraktów płacowych.

Rozdział drugi ma charakter empiryczny. Przedstawiono w nim tendencje oraz uwarunkowania i determinanty bezrobocia w Polsce w latach 1995–2012. Zaprezentowano tendencje zmian poziomu i dynamiki bezrobocia oraz poziom bezrobocia długookresowego. Ponadto, podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jakie grupy siły roboczej były najbardziej zagrożone bezrobociem długookresowym w badanym okresie. Przeprowadzono analizę zróżnicowania stóp bezrobocia w wybranych grupach siły roboczej i analizę przestrzennego zróżnicowania bezrobocia. Zawarto też rozważania dotyczące poziomu mobilności siły roboczej i przedstawiono zmiany poziomu niedopasowań strukturalnych na rynku pracy w Polsce.

Rozdział trzeci jest poświęcony prezentacji metod szacowania bezrobocia równowagi. Przedstawiono też analizę dotychczasowych wyników oszacowań bezrobocia równowagi w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Rozdział czwarty ma charakter empiryczny. Znajdują się w nim wyniki oszacowań bezrobocia równowagi dokonane przez polskich ekonomistów, a także własne wyniki oszacowań stóp bezrobocia równowagi (NAIRU) sformułowane w oparciu o metody przepływów oraz rozszerzoną krzywą Phillipsa.

W rozdziale piątym podjęto natomiast próbę odpowiedzi na pytanie, czy zmiany relacji między faktyczną stopą bezrobocia a stopą bezrobocia równowagi miały wpływ na stopień restrykcyjności polityki fiskalnej i polityki pieniężnej w Polsce. Analizy dotyczące wpływu relacji między faktyczną stopą bezrobocia a stopą bezrobocia równowagi na stopień restrykcyjności polityki pieniężnej i fiskalnej zostały poprzedzone prezentacjami metod pomiaru stopnia restrykcyjności tych polityk w Polsce.

Zakończenie zawiera wnioski z przeprowadzonych analiz.

Składam serdeczne podziękowania Panu Profesorowi Eugeniuszowi Kwiatkowskiemu, Panu Profesorowi Waławowi Jarmołowiczowi oraz Pani Doktor Sylwii Roszkowskiej za komentarze, uwagi i sugestie, które przyczyniły się do powstania niniejszej książki w obecnym kształcie.

Rozdział 1

Bezrobocie równowagi oraz jego determinanty – ujęcie teoretyczne

Pojęcie naturalnej stopy bezrobocia¹ zostało wprowadzone do literatury ekonomicznej po raz pierwszy przez M. Friedmana w 1968 r. Co prawda E. S. Phelps swoją teorię bezrobocia równowagi opublikował w 1967 r., jednak zamiast naturalnej stopy bezrobocia używał określeń: „optymalna ścieżka bezrobocia” lub „bezrobocie w stanie równowagi” (zob. Phelps 1967, s. 254–256; Godłów-Legiędź 2008, s. 4). Dlatego też niektórzy ekonomiści przypisują M. Friedmanowi autorstwo całej teorii naturalnej stopy bezrobocia. Takie podejście jest jednak krzywdzące dla E. S. Phelpsa, bowiem to jego teoria ma głębszą podbudowę teoretyczną.

Friedman w swoim artykule celowo użył określenia „naturalna stopa bezrobocia”. Chciał w ten sposób nawiązać do koncepcji naturalnej stopy procentowej Wicksella, która informuje, jaki dochód pieniężny przedsiębiorcy mają nadzieję osiągnąć (a nie osiągają) z zainwestowanych (pożyczonych) kapitałów (zob. James 1958, s. 72). Gdy rynkowa stopa procentowa jest równa naturalnej stopie procentowej, następuje stabilizacja procesów inflacyjnych w gospodarce. Natomiast gdy rynkowa stopa procentowa jest niższa od naturalnej stopy procentowej, następuje przyspieszenie procesów inflacyjnych. W przeciwnym razie w gospodarce nastąpi spadek ogólnego poziomu cen (zob. Michałek 2012, s. 164–165). Do tych rozważań Wicksella nawiązał w swej teorii Friedman.

Określenie „naturalna stopa bezrobocia” może sugerować, iż jest to normalna stopa bezrobocia, której nie można uniknąć czy też zmienić. Wysokość naturalnej stopy bezrobocia może się jednak zmieniać na skutek zmian strukturalnych zachodzących na rynku pracy oraz na innych rynkach (będzie o tym mowa dalej).

Celem tego rozdziału jest przedstawienie istoty bezrobocia równowagi, krytyczna analiza podstawowych teorii bezrobocia związanych z bezrobociem równowagi oraz przedstawienie determinantów bezrobocia równowagi.

---

¹ Pojęcia „naturalna stopa bezrobocia” oraz „bezrobocie równowagi” są często używane zamiennie, chociaż właściwie nie są tożsame. Naturalna stopa bezrobocia jest określonym, friedmanowskim ujęciem bezrobocia równowagi. W teorii ekonomii wysunięto również inne ujęcia tego bezrobocia (będzie o nich mowa w dalszych rozważaniach).

1.1. Bezrobocie równowagi jako jeden z typów bezrobocia

Bezrobocie jest zjawiskiem mającym wiele przyczyn, bardzo często wzajemnie ze sobą powiązanych. Do najważniejszych czynników mających wpływ na poziom bezrobocia należą: ekonomiczne, społeczne i demograficzne. Z tych względów w literaturze ekonomicznej można znaleźć bardzo wiele klasyfikacji bezrobocia. I tak np. J. J. Hughes i R. Perlman (1984) wymieniają aż 70 różnego rodzaju typów bezrobocia. Do tradycyjnych typów zalicza się bezrobocie:

- frykcyjne,
- cykliczne (koniunkturalne),
- strukturalne,
- utajone (ukryte).

Klasyfikacja ta jest podstawą większości opracowań dotyczących bezrobocia (zob. Kwiatkowski 2002a, s. 46; Socha, Sztanderska 2000, s. 15). Przyjrzyjmy się tym typom bezrobocia ze względu na ich istotne znaczenie dla zrozumienia bezrobocia równowagi.

Interpretacja bezrobocia frykcyjnego nie budzi większych kontrowersji w literaturze ekonomicznej. W powszechnym przekonaniu ma ono charakter krótkotrwały. Jego występowanie jest spowodowane dynamicznymi zmianami zachodzącymi na rynku pracy w każdej gospodarce rynkowej. W gospodarce rynkowej mamy bowiem do czynienia z jednoczesnym tworzeniem i likwidacją miejsc pracy (w związku z likwidacją miejsc pracy niektórzy dotychczas pracujący stają się bezrobotnymi). Ponadto część osób pracujących, niezadowolonych z warunków płacowych, podejmuje starania, by znaleźć lepiej płatną pracę i decyduje się – dla ułatwienia poszukiwań – pozostać bezrobotnymi. Równocześnie część bezrobotnych i biernych zawodowo podejmuje próby znalezienia pracy. Należy pamiętać, że proces dopasowywania bezrobotnych do ofert pracy nie zachodzi natychmiast. Z uwagi na niedoskonały przepływ informacji o wolnych miejscach pracy oraz zróżnicowaną intensywność poszukiwań, część miejsc pracy pozostaje wolna, a jednocześnie pewna liczba bezrobotnych dalej pozostaje bez pracy. W ten sposób powstaje bezrobocie frykcyjne.

Z bezrobociem frykcyjnym mamy także do czynienia wówczas, gdy wolne miejsca pracy i bezrobotni występują w tych samych zawodach i w tym samym regionie (miejscu). Natomiast ilu bezrobotnych pozostanie bez pracy, pomimo istniejących ofert pracy, zależy od efektywności funkcjonowania urzędów pracy oraz intensywności poszukiwań. Bezrobocie frykcyjne jest mało wrażliwe na zmiany koniunktury gospodarczej. Jego poziom zależy od jakości usług pośrednictwa pracy, intensywności poszukiwań pracy, tempa tworzenia i likwidacji miejsc pracy oraz liczby osób wchodzących na rynek pracy. Nie jest możliwa całkowita likwidacja tego typu bezrobocia.

Każda gospodarka rynkowa podlega wahaniom cyklicznym. Na poziom produkcji oddziałują różnego rodzaju szoki popytowe i podażowe². Negatywne szoki popytowe przyczyniają się do spadku produkcji, spadku zatrudnienia i wzrostu bezrobocia. Bezrobocie spowodowane spadkiem agregatowego popytu jest określane mianem bezrobocia koniunkturalnego (cyklicznego). Według P. A. Samuelsona i W. D. Nordhaua przyczyną powstawania bezrobocia cyklicznego jest niski poziom agregatowego popytu przy nieelastycznych płacach i cenach (zob. Samuelson, Nordhaus 2012, s. 666).

Bezrobocie tego typu zmniejsza się wraz z poprawą koniunktury (spowodowaną wzrostem agregatowego popytu). Wzrost agregatowego popytu w okresie krótkim prowadzi bowiem do wzrostu produkcji w gospodarce. Z kolei wzrost produkcji przyczynia się do wzrostu popytu na pracę i spadku bezrobocia. Jednak z uwagi na występowanie zjawiska histerezy, poprawa koniunktury gospodarczej nie musi prowadzić do całkowitej likwidacji bezrobocia cyklicznego³.

Niektórzy ekonomiści upatrują przyczyn bezrobocia koniunkturalnego w ograniczeniach podażowych. Ich zdaniem w okresie recesji zasoby czynników produkcji z reguły się kurczą. Po zakończeniu kryzysu wzrost popytu na produkty nie musi prowadzić do spadku bezrobocia, jeśli zasoby czynników produkcji będą niedostateczne (zob. Hudson 1988, s. 53).

Uogólniając, przyczyną powstawania bezrobocia cyklicznego (koniunkturalnego) są okresowe wahania agregatowego popytu oraz aktywności gospodarczej lub ograniczenia podażowe (bariery zdolności wytwórczych). Jest ono często określane mianem bezrobocia keynesowskiego.

W literaturze ekonomicznej można znaleźć dwa ujęcia bezrobocia strukturalnego, a mianowicie w znaczeniu wąskim (tzw. bezrobocie strukturalne *sensu stricto*) oraz szerokim (tzw. bezrobocie strukturalne *sensu largo*; zob. Socha, Sztanderska 2000, s. 14). Warto przyjrzeć się im bliżej.

Struktura popytu na pracę w gospodarce rynkowej zmienia się w czasie. Przyczyną zmian jest ciągły rozwój technologii, zmiana struktury popytu na produkty oraz zmiany gustów konsumentów. Czynniki te powodują zmianę struktury

---

² Szoki (wstrząsy) gospodarcze to nagłe zdarzenia w gospodarce wpływające na podstawowe zmienne makroekonomiczne (np. produkcję, zatrudnienie, bezrobocie, inflację etc.). Można wyróżnić dwa rodzaje szoków – popytowe i podażowe. Szoki popytowe powstają na skutek nagłych zmian poziomu agregatowego popytu. W zależności od kierunku zmiany wielkości agregatowego popytu można wyróżnić pozytywne i negatywne szoki popytowe. W sytuacji wzrostu agregatowego popytu mamy do czynienia z pozytywnym szokiem popytowym. Spadek agregatowego popytu określa się mianem negatywnego szoku popytowego. Przykładem negatywnego szoku popytowego jest spadek agregatowego popytu spowodowany kryzysem zadłużenia w krajach strefy euro.

Szoki podażowe polegają na nagłych zmianach wielkości agregatowej podaży. Wyróżnia się pozytywne szoki podażowe (polegające na niespodziewanym wzroście agregatowej podaży) oraz negatywne szoki podażowe (polegające na nagłym zmniejszaniu się agregatowej podaży). Przykładem negatywnego szoku podażowego jest nagły spadek podaży artykułów rolnych spowodowany suszą.

³ Teorie histerezy zostaną omówione w podrozdziale 1.7.

produkcji i struktury popytu na pracę. Podaż pracy nie dostosowuje się natychmiast do zmian struktury popytu na pracę, dlatego też pojawiają się niedopasowania między popytem na pracę a podażą pracy, czyli bezrobocie strukturalne w wąskim znaczeniu.

Bezrobocie strukturalne – w wąskim znaczeniu – powstaje w wyniku niedopasowań struktury podaży pracy do struktury popytu na pracę w przekroju kwalifikacyjnym, gałęziowym, poziomów wykształcenia oraz przestrzennym (w szczególności regionalnym). Ludzie pozostają bezrobotnymi pomimo zgłaszanej gotowości do pracy, ponieważ wolne miejsca pracy zgłaszane przez pracodawców nie odpowiadają ich kwalifikacjom. W każdej gospodarce utrzymuje się pewien poziom niedopasowań strukturalnych, ponieważ pracownicy nie są doskonale mobilni – zarówno w przekroju zawodowym, jak i geograficznym (zob. Sapsford 1981, s. 177). Przyczyn niedopasowań strukturalnych można zatem upatrywać w niskiej mobilności przestrzennej i niskiej mobilności funkcjonalnej (jest to zdolność dokonywania zmian struktury siły roboczej, czyli zmian posiadanych kwalifikacji i zawodu, nabywania nowych umiejętności i przyswajania zmian technologicznych) (zob. Pissarides 1997, s. 12). Bezrobocie strukturalne w omawianym znaczeniu obejmuje niedopasowania struktury podaży do popytu na siłę roboczą na poszczególnych mikrorynkach (zob. Jackman, Roper 1987, s. 10; Socha, Sztanderska 2000, s. 26).

W przypadku bezrobocia strukturalnego (w wąskim znaczeniu) mamy zatem do czynienia z trwałymi niedopasowaniami między strukturą podaży pracy i strukturą popytu na pracę. Trwałość niedopasowań wynika z wysokich kosztów mobilności siły roboczej. Zwłaszcza zmiana miejsca zamieszkania wiąże się z koniecznością poniesienia bardzo wysokich kosztów. Samego trwałego i wysokiego zróżnicowania stóp bezrobocia w niektórych przekrojach siły roboczej nie można jednak traktować jako przejawu bezrobocia strukturalnego (zob. Socha, Sztanderska 2000, s. 26). Dotyczy to zwłaszcza wieku i płci. Zróżnicowania stóp bezrobocia w tych dwóch przekrojach nie da się zmniejszyć poprzez zwiększenie mobilności siły roboczej.

Bezrobocie strukturalne w szerokim znaczeniu (bezrobocie strukturalne *sensu largo*) obejmuje z kolei bezrobocie frykcyjne, bezrobocie strukturalne w wąskim znaczeniu oraz bezrobocie instytucjonalne (zob. Kwiatkowski 2002a, s. 48–49). Prezentowana klasyfikacja bezrobocia nie jest klasyfikacją rozłączną. Bezrobocie strukturalne zarówno w wąskim, jak i szerokim znaczeniu jest mało wrażliwe na zmiany koniunktury gospodarczej.

Bezrobocie instytucjonalne wynika z istniejących przepisów, relacji oraz zachowań pracowników, pracodawców i bezrobotnych na rynku pracy (zob. Haltiwanger 1987, s. 610; Jarmołowicz, Woźniak 2005, s. 60). Przyczyną powstawania bezrobocia instytucjonalnego są instytucje rynku pracy, do których można zaliczyć: zasiłki dla bezrobotnych (ich wysokość, dostępność oraz okres pobierania) i z opieki społecznej, płace minimalne, układy zbiorowe pracy, pozapłacowe koszty pracy (klin podatkowy) oraz prawną ochronę zatrudnienia. Występujące

Rozdział 2

Bezrobocie w Polsce w latach 1995–2012 i jego determinanty

2.1. Wprowadzenie

Celem tego rozdziału jest zwrócenie uwagi na te elementy i aspekty bezrobocia w Polsce, które mogą mieć znaczenie dla kształtowania się bezrobocia równowagi. Zostaną tu przedstawione tendencje zmian poziomu bezrobocia oraz bezrobocia długookresowego, zróżnicowanie stóp bezrobocia w wybranych grupach siły roboczej, przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia oraz niedopasowania strukturalne na rynku pracy w Polsce.

Z analiz teoretycznych zaprezentowanych w rozdziale pierwszym wynika, że bezrobocie równowagi zależy od szeregu czynników, m.in. od udziału bezrobocia długookresowego oraz zróżnicowania bezrobocia w grupach siły roboczej. Ponadto na ich podstawie można stwierdzić, że wpływ bezrobocia długookresowego na bezrobocie równowagi opiera się na mechanizmie histerezy. Wydłużanie się okresu trwania bezrobocia prowadzi do ubytku kapitału ludzkiego i w konsekwencji do zmniejszenia szans na znalezienie pracy przez bezrobotnych długookresowo. Bezrobotni długookresowo z uwagi na utratę swoich kwalifikacji mają mniejsze szanse znalezienia pracy w porównaniu do bezrobotnych krótkookresowo.

Rozważania teoretyczne prowadzą też do sformułowania wniosku, że różnice w natężeniu bezrobocia między grupami siły roboczej oznaczają, że na rynku pracy występują niedopasowania strukturalne między podażą pracy i popytem na pracę. Im wyższy poziom niedopasowań strukturalnych, tym wyższy poziom bezrobocia równowagi.

W rozdziale drugim szczególna uwaga zostanie więc poświęcona tym aspektom bezrobocia, które mają znaczenie dla kształtowania się bezrobocia równowagi. Wykorzystywane są dwa źródła danych o liczbie bezrobotnych, a mianowicie dane o liczbie zarejestrowanych bezrobotnych (gromadzone przez urzędy pracy) oraz dane z badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) przeprowadzane przez GUS¹.

---

¹ Od maja 1992 do listopada 1998 r. badania BAEL przeprowadzane były w lutym, maju, sierpniu i listopadzie każdego roku. Od I kwartału (za wyjątkiem II i III kwartału 1999 r., kiedy

Dane o liczbie zarejestrowanych bezrobotnych pozwalają na analizę skali oraz struktury bezrobocia. Wadą tego źródła danych jest to, że dane te, z uwagi na odmienne definicje osoby bezrobotnej, nie mogą być stosowane do porównań międzynarodowych. Dane o bezrobociu rejestrowanym nie odzwierciedlają też w pełni faktycznych rozmiarów bezrobocia. Należy bowiem zwrócić uwagę, że część osób zarejestrowanych jako bezrobotne w urzędach pracy w rzeczywistości pracuje w szarej strefie. Ponadto, część osób bezrobotnych nie rejestruje się w urzędach pracy, samodzielnie poszukując nowego miejsca pracy. To źródło danych jest jednak wykorzystywane w pracy, gdyż posiada swoje walory². Zaletą systemu rejestracji bezrobotnych jest miesięczna częstotliwość opracowywania danych. Dane o bezrobociu rejestrowanym pozwalają na analizę sytuacji również na lokalnych rynkach pracy.

Badania aktywności ekonomicznej ludności obejmują wszystkie kategorie osób na rynku pracy oraz są przeprowadzane zgodnie ze standardami statystyki międzynarodowej, dzięki czemu mogą być wykorzystywane w porównaniach międzynarodowych. Jednak wadą tego źródła informacji o liczbie bezrobotnych jest jego obciążenie błędem próby losowej. Dane dotyczące

---

to nie przeprowadzono badań) badania aktywności ekonomicznej ludności są przeprowadzane co kwartał (zob. GUS 2012a, s. 13).

² Zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotni to osoby niezatrudnione, nieprowadzące działalności gospodarczej i niewykonyjące innej pracy zarobkowej, zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danej służbie lub zawodzie, zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej (zob. ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; Dz. U. 2004, nr 99, poz. 1001, art. 2, pkt 2). Powyższa definicja dotyczy osób, które ukończyły 18 lat, a nie ukończyły 60 r. ż. w przypadku kobiet lub 65 r. ż. w przypadku mężczyzn, co wytycza przyjmowaną w Polsce dolną i górną granicę wieku produkcyjnego.

W badaniach aktywności ekonomicznej ludności przyjmuje się z kolei definicję bezrobotnego zgodną z zaleceniami Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz Eurostat. Zgodnie z definicją przyjętą w BAEL do bezrobotnych zaliczane są osoby spełniające jednocześnie trzy warunki (zob. GUS 2012a, s. 17):

- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień – tydzień badany), aby znaleźć pracę,
- były zdolne i gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Według BAEL do bezrobotnych zaliczane są również osoby nieposzukujące pracy, ponieważ miały pracę „załatwioną” i oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące oraz były gotowe ją podjąć. Zgodnie z zaleceniami Eurostatu, od I kwartału 2001 r. populacja bezrobotnych została ograniczona do osób w wieku od 15 do 74 lat.

Definicja bezrobotnego przyjmowana w badaniach BAEL jest bardziej rygorystyczna z punktu widzenia możliwości wykonywania jakiegokolwiek pracy przez osoby zaliczane do grupy bezrobotnych. Wydaje się, że dane o bezrobociu z BAEL pozwalają na bardziej precyzyjne oszacowanie faktycznego bezrobocia.

obszaru całego kraju są bardziej wiarygodne niż szacunki dla poszczególnych regionów, dlatego też informacje z badań ankietowych wykorzystuje się przy uogólnieniach dla obszaru Polski, natomiast unika się ich przy statystykach regionalnych.

Konsekwencją przyjęcia różnych definicji osoby bezrobotnej jest to, że dane o liczbie i strukturze bezrobocia według BAEL oraz w oparciu o statystyki urzędów pracy różnią się. Należy zatem dokładnie precyzować źródło danych przy przeprowadzaniu analiz bezrobocia.

2.2. Tendencje zmian w poziomie i dynamice bezrobocia

Przejdźmy obecnie do analizy poziomu i dynamiki bezrobocia w Polsce w latach 1995–2012. Tendencje zmian bezrobocia w latach 1995–2012 przedstawiono na wykresie 2.1. Jak wynika z wykresu 2.1, w badanym okresie liczba bezrobotnych według BAEL zmieniała się w tym samym kierunku co liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy. Od I kwartału 1995 r. do III kwartału 1998 r. malał zasób bezrobocia rejestrowanego, natomiast zasób bezrobotnych według BAEL zmniejszał się do II kwartału 1998 r. Przyczyn tego spadku można upatrywać m.in. w poprawie koniunktury gospodarczej³. Warto podkreślić, że w tym okresie zasób bezrobotnych według BAEL zmniejszał się nieco wolniej niż zasób bezrobocia rejestrowanego. Ponadto, do IV kwartału 1997 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy przewyższała liczbę bezrobotnych według BAEL. Silniejszy spadek zasobu bezrobocia rejestrowanego był prawdopodobnie związany z zaostrzeniem kryteriów rejestracji w urzędach pracy (zob. Socha, Sztanderska 2000, s. 97).

Od końca 1998 r. do I kwartału 2004 r. wystąpiła natomiast silna tendencja wzrostowa (z pewnymi wahaniami) liczby bezrobotnych w obu ujęciach⁴. Przyczyną silnego wzrostu bezrobocia w tym okresie mogło być z kolei osłabienie koniunktury gospodarczej⁵. Od IV kwartału 1999 aż do końca 2005 r. liczba bezrobotnych według BAEL przewyższała też liczbę bezrobotnych zarejestrowanych⁶.

³ Stopy wzrostu PKB w latach 1996–1998 wyniosły odpowiednio: 6,2% w 1996 r., 7,1% w 1997 r. oraz 5% w 1998 r. (www.stat.gov.pl).

⁴ Najwyższy poziom bezrobocia według BAEL w tym podokresie wystąpił w I kwartale 2004 r., zaś najwyższy poziom bezrobocia rejestrowanego wystąpił w I kwartale 2003 r.

⁵ Tempo wzrostu PKB w poszczególnych latach w analizowanym okresie kształtowało się na poziomie: 4,5% w 1999 r., 4,3% w 2000 r., 1,2% w 2001 r., 1,4% w 2002 r. oraz 3,9% w 2003 r. (zob. www.stat.gov.pl).

⁶ Przyczyn różnic między danymi o liczbie bezrobotnych zarejestrowanych a liczbą bezrobotnych według BAEL można upatrywać w tym, że w BAEL do bezrobotnych od 2001 r. zalicza się osoby w wieku 15–74 lata, natomiast zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, do bezrobotnych zalicza się kobiety w wieku 18–59 lat